

Varteig før og nå

Gamle glimt fra Varteig og Hafslundsøy

Varteig Landhandel

Det står nok ikke til å nekte at det innimellom må gjøres plass til litt private opplevelser når en skal skrive fortellinger om folk og steder i svunne tider, spesielt når hendelsene er så lokalt plassert som rundt omkring på mine bosteder i Varteig og Hafslundsøy. Fortellingen denne gang skal handle om Varteig Landhandel, beliggende ved Lundekrysset i Varteig.

Varteig har grovt sett vært inndelt i tre områder: Ovaskogs, Neaskogs og Østaskogs med hver sin grendeskole og nærbutikk. Nærbutikk er kanskje litt misvisende, for uansett var det ganske lang vei for de fleste. I Ovaskogs drev Inga og Einar Andersen butikk på Tangen fra 1926 fram til den ble nedlagt i 1978. Det var lensedriften som ga grunnlaget for landhandelen der. Rett etter krigen startet Rakel Pedersen Skaulund Handel på Ise som holdt det gående til begynnelsen på 1970-tallet. I 1927 kjøpte Anna og Anders Westgaard Varteig Meieri hvor de startet opp med landhandleri, poståpneri og telefon-sentral og drev dette fram til 1952, da de ønsket å gi seg med butikkdrift. Alle disse forretningene er nå en saga blott.

Karen og Ragnar Sundås bygger Åslund

Det var Astrid Bøe som i 1952 tok over melkesalget, etter at meieriet ga seg, i det som etter hvert ble Varteig

17. mai-toget 1948 ved Lunderampa. I bakgrunnen det nybygde huset Åslund som ennå er blitt malt. Bak bilen står blant annet Margit Myrås og Elsa Bøe (i kappe og med barnevogn). Som en av fanevaktene og i bunad midt i bildet går Astrid Lunde. Til venstre er hønsehuset. (Foto: Arkiv privat)

Landhandel. Utsalget lå i kjelleren til huset som Astrids søster Karen og hennes mann Ragnar Sundås hadde bygget noen år tidligere og som fikk navnet Åslund. Selv om «Meieriet» ble nedlagt, lever «Meieriet» fremdeles i beste velgående som museum i dag under ansvar av Varteig Historielag. Huset som Karen og Ragnar Sundås bygde sto ferdig i 1947. Det var nå en periode med gjenoppbygging etter fem år med krig mot tyskerne og forholdene var enkle rundt forbi. Huset ble bygget i to etasjer med en leilighet i 2. etasje. Et lite kjøkken, en koselig dagligstue og et rom med alkove som var både soverom

og stue. Huset hadde egen inngang til hver av etasjene. Vasking forgikk i egne vaskevannsfat på kjøkkenet. Klesvask ble gjort i kjelleren, og det var utedo i et uthus hvor Ragnar også hadde høner. Eiendommen lå inntil hovedveien med en stor eplehage mellom veien og huset. Ragnar var med i hagebrukslaget og stilte hagen til disposisjon for demonstrasjon av beskjæring av frukttrær. Her flyttet de inn med barna Ingrid og Solfrid. Sønnen Arnfinn ble født noen år senere.

Ragnar var postmann i Varteig. Kanskje ingen lukrativ jobb rent økonomisk, så det kunne være greit å spe på med andre inntekter. Med hønseriet kunne han tjene noen ekstra slanter for nede i kjelleren hadde han også et kylling-kekkeri samt et skomakerverksted. Ragnar var allsidig.

En av grunnene til at jeg husker dette, er at jeg bodde i 2. etasje som liten. Mine foreldre, Elsa og Arve Bø, bodde på Bøhaugen etter de giftet seg i 1946. Min mors foreldre, Ellinga og Torolf Eriksen, eide og bodde da på Bøhaugen. Min far hadde fått seg arbeid i Sarpsborg og den gang var veien fra Bø-grenda til byen lang. Det var å sykle eller å ta buss. Våren 1947 ble jeg født og før jul samme år - for å gjøre historien kort - spurte Ragnar oss om vi ikke ville flytte inn i 2. etasje på Åslund, for nå hadde han gjort ferdig en leilighet der. Som sagt, så gjort. Her bodde vi i fem år til vi flyttet tilbake til Bøhaugen igjen, for nå hadde

Varteig Landhandel på 1960-tallet. Huset til venstre er et litt mer moderne hønsehus enn det som først ble bygget. (Foto: Arkiv Astrid og Kristian Lunde)

Nyåpning av butikken i 1962. Anna Westgaard (eier av Meieriet) og Kristian Lunde ved en av matreolene. (Foto: SA)

mormor og bestefar fått nok av slitet, som de sa.

Varteig Landhandel starter opp

Den 18. oktober 1952 kunne man lese følgende i Sarpsborg Arbeiderblad: *Meddelelse. Jeg vil herved meddele at jeg den 20/10 d.å. åpner ASSORTERT LANDHANDLERI ved Lundekrysset i Varteig under Firma Varteig Landhandel. Astrid Bø.*

Annonsen i Sarpsborg Arbeiderblad 18. oktober 1952.

Astrid var forlovet med Kristian Lunde da hun startet butikken. De gikk med gifteplaner og giftet seg 2. mai 1953. Nå var leiligheten i 2. etasje ledig og de kunne etter bryllupet flytte inn der og drive butikken sammen. Butikken holdt til i kjelleren og det var ikke store plassene de hadde til rådighet. All handel foregikk over disk. Denne var fylt med skuffer på innsiden hvor man hadde mel, sukker og andre kolonialvarer. På disken kan jeg huske at Astrid hadde en liten glassmonter hvor hun stilte ut sjokolade. Særlig imponerende var tårnet med marsipanbrød, der to og to sjokolader lå oppå hverandre lagt annenhver gang.

Folk handlet på en annen måte den gang enn det de gjør i dag, mye mere råvarer for matlagning hjemme, og mye mindre ferdigprodusert mat. Mange bakte sine egne brød og kaker. De som skulle trenge å kjøpe brød, måtte bestille dagen i forveien. Mel og sukker ble veid opp i poser, det var melk på flasker, sirup i kanner, saltsild i tønner og kaffebønner i løsevekt. Aromaen av nykvernet kaffe kunne sitte i lenge. Sirupsboksen måtte plasseres ved ovnen for å få den tynn nok til å renne ut. Men en riktig landhandel blir det først når man kan selge spiker, maling, sykkelsaker, ski og sparkstøttinger. Snart ble det for liten plass til alle varene, og behovet for utvidelse var påtrengende. I 1962 flyttet Karen og Ragnar til Kinndalen og Astrid og Kristian kjøpte Åslund og flyttet ned i 1. etasje. Eplehagen foran huset ble gravd opp og et nytt forretningsbygg fikk plassen sin der. Det gamle butikklokale ble lager.

Nytt tidsmessig lokale

Det var riktig feststemning i Varteig Landhandel både hos betjening og gjester, skrev Sarpsborg Arbeiderblad den 17. november 1962. Varteig Landhandel hadde da tatt i bruk sitt nye og tidsmessige lokale. Det ble lagt om til selvbetjening og Astrid og Kristian husker godt at kundene spurte dem om det var trygt. Selv ga de kundene ros. *De har vært hyggelige å ha med å gjøre*, sier de i et intervju med SA. Tiden hadde endret seg endel på disse

10 årene. Folk hadde bedre råd, mange hadde kjøpt seg bil og tok oftere turer til Sarpsborg. Selv om behovet for å ligge inne med mye utstyrsvarer minsket, siden avstanden til Sarpsborg og spesialforretninger der ikke var så stor, beholdt de landhandelvirksomheten. Fremdeles kunne man finne alt fra sardinbokser til damestrømper eller leketøy. Ca 70 kvm var butikken på nå. Den hadde store vinduer ut mot veien og var i det hele lys og tiltalende. Varene sto oppstilt i moderne og enkle hyller. Butikken var også utstyrt med et kjøleutstyr som visstnok skulle være det eneste i sitt slag her i Østfold. I tillegg hadde de frysedisk og kjøledisk.

Samlingssted for store og små

Det var ikke bare Astrid og Kristian som jobbet i butikken. Flere damer har hatt sitt virke bak disken fra starten i 1952. Malene Tangen, Astrids venninne fra skoledagene; Ingrid og Solfrid Sundås, Astrids niese og bosatt i samme hus; Solveig Grythe; Anne Bråthen; Else Marie Bøhaugen, Kristians niese; Jorunn Småberg; Nina Lunde; Laila Kingsrød. Kanskje var det enda fler. Og det «var'n Krestjan». - Som eneste mann måtte han ta støyten med de tyngste takene, både når det gjaldt frakting av varer, ordne på lageret, sørge for snø- og isfri adkomst om vinteren og ikke minst være kundebehandler, for Kristian var veldig sosial. Det ble mange pratetimer med kundene på benken ved inngangen. Fra denne benken ble de siste lokale nyheter prediket. Og folk gikk ikke hjem før de hadde fått siste nytt. Det tok sin tid å gå i butikken den gangen.

Astrid og Kristian var også veldig barnekjære. Selv hadde de ingen barn, så de som dukket opp fikk gleden av deres oppmerksomhet. Det var stor stas å være med mor eller far i butikken, for nesten alltid vanket det en godbit fra «gottehylla» til noen som sto der med to par store øyne og med lengselsfullt blikk lot seg fortrylle av alle godsakene. I 1963 sto Hasle Trafo ferdig og nybygging i Varteig foregikk nå på byggefelter rundt om på Hasle-området. I «Skole/ kirke-området» som nå Neaskogs ble omtalt som, skulle det være spredt bebyggelse. Det gjorde at mange av kundene kunne ha lang vei til butikken, særlig de som ikke hadde bil, så det medførte at butikkdriften også besto i vareutlevering etter stengetid. Da var den lille Fiat varebilen god å ha. Ofte kunne folk ringe og bestille varer og få de fraktet hjem. Opp i mot 30 kunder

Fortsetter på neste side.

kunne få varene levert på kjøkkenbenken på ei slik kveldsrute. De som ikke kunne vente til kvelden, ba om å få varene tilsendt med bussen eller posten.

Kristian Lunde foran Fiat varebilen. (Foto Arkiv Astrid og Kristian Lunde)

Er'n Krestjan himme?

Men å bo og arbeide på samme plass er ikke bare enkelt. Selv på lørdagskvelder kunne det komme noen og banke på døra og spørre «om'n Krestjan var himme». Det var gjerne han de skulle ha tak i. «Dø, jæ har råkæ opp for tobakk i hælja. Du kun'te væræ så snill å sellæ mæ e' pakke vel?» Kristian blir med ned i butikken. «Dø, me' det samma vi er her, kanskje jæ kunne ta med mæ et brø' (hvis de hadde det liggende) og e' flaske mjølk, og kanskje litt sokker å kaffe». Dette er ingen oppdiktet historie. Jeg har selv vært til stede en slik lørdagskveld.

Ikke rart at de bygde seg hytte i Lunde-kroken.

Stor stas å komme på besøk

Det kunne vært skrevet en hel bok om livet på Åslund, men noen minner vil jeg ta med her. Nå må jeg få være veldig personlig, for det er minner som sitter dypt i meg den dag i dag. Etter at vi hadde flyttet til Øya tok vi gjerne en tur til Varteig på julaften formiddag for å utveksle julegaver. Jeg var i 10-årsalderen, og et av høydepunktene på denne turen var å komme til Astrid og Kristian som da bodde i 2. etasje på Åslund. I den lille dagligstua, i kroken bak døra, for det var ikke plass noe annet sted, sto en åpenbaring av et lite juletre med fargede lys: Det lyste så vakkert i rødt, blått, grønt og gult. Det var det ingen andre som hadde, som jeg hadde sett. Vi måtte helt inn i rommet for å se treet, lukke igjen døra til kjøkkenet så vi kunne se ordentlig. Jeg husker hva julestemning var som barn, det var noe som spredte seg i hele kroppen. Bedre opplading til julekvelden fantes ikke. Nyttårsaften

ble Astrids søsken med familier invitert til fest i den lille leiligheten. (Astrid var pappas søster). Det kunne være tett innpå 20 personer med stort og smått. På bordet sto et stort fruktfat. Astrid hadde jo butikk, så oppi der lå det også bananer. Det var noe vi aldri fikk hjemme. Det var nok ikke en til hver, så her måtte man pent vente og se. Vi var jo oppfostret med Margrethe Munthes sanger: *Bare se, men ikke røre, det har mor så ofte sagt*. Plutselig får jeg se at mamma satt og spiste på et eple. Vi var jo av og til på epleslang, så det var helt bortkastet. Det var banan vi hadde lyst på. Det var det Astrid som sørget for at vi fikk.

Allsidige hobbyer

Kristian hadde mange hobbyer. I det såkalte hønehuset hadde Ragnar fjernet hønene og Kristian fylte det med duer. På Lunde hadde han travhest som til og med vant på Momarken. Han hadde jakthunder, særlig harehunder, og som vi fikk valp av engang som tante Astrid døpte: Laika, etter den første hunden i verdensrommet. Men han hadde også noe helt annet, noe jeg synes var veldig spennende: Han hadde lydbåndopptaker. Den tok han med seg rundt forbi og gjorde opptak av alt mulig. Alle som hørte seg selv for første gang, gremmet seg. «Nei, se å skru av det fæle greiene der», kunne de få seg til å si, men syntes det var moro å høre på, så lenge de ikke hørte seg selv.

Fem blide damer i butikken: Foran fra venstre: Malene Tangen, Astrid Lunde, Ingrid Sundås. Bak fra venstre: Anne Bråthen, Else Marie Bøhaugen. (Foto: Arkiv Astrid og Kristian Lunde).

Vanskelig å drive i det små

På slutten av 1970-tallet ble Vartun bo- og servicesenter ferdig. Varteig Landhandel fikk her en solid kunde, slik at de kunne drive i mange år til, selv om nå flere og flere hadde begynt å handle i byen. Nedbygging av gårdsdriften rundt forbi gjorde at mange tok seg arbeid i Sarpsborg og omegn.

Men etter kommunesammenslåing i 1992, skulle det spares, og kommunen skulle handle sine varer der det var rimeligst, selv om frakten kunne være lang. Varteig Landhandel mistet på det grunnlaget en sikker kunde og merket at konkurransen for alvor sakte, men sikkert var i ferd med å sette en stopper for videre drift.

Året er 1996. Astrid er blitt 68 år og kan kalle seg pensjonist. Kristian er blitt 71. De føler begge at tiden er inne for å ta livet mer med ro. *44 år er vel nok*, sier ekteparet Lunde til Sarpsborg Arbeiderblad. *Det har utvilsomt vært 44 innsatsfylte år - nesten uten ferie. På det meste har de kostet på seg én fridag og er glade over at deres niese Solfrid Aarum har tatt over. Hun hadde jo også erfaring fra butikken de siste årene.*

Solfrid Aarum har nå gått over fra å være ansatt i Varteig Landhandel til å bli innehaver. Det nye merkbare var at kundene nå stort sett handlet dagligvarer. I SA kunne vi lese ved overtagelsen: *Jeg merker så absolutt at det er en forskjell, så nå satser vi mer på kolonialdelen, sier Solfrid Aarum som har to deltidsansatte til å hjelpe seg og kundene.*

Kroken på døra

Sommeren 1998 var det veldig stille i butikken. Arbeidsdagene ble ofte lange fra 6-7-tiden om morgenen med vare-mottak til sene kvelden med kontorarbeid etter stengt tid. Solfrid bestemte seg for å gi seg til nyttår. Det kom som en trist melding til de trofaste kundene, bare synd at de ble færre og færre. *For bygda er det trist at Varteig Landhandel legges ned*, sier hun i et avisintervju med SA den 16. november 1998. *Dette er et treffsted. På lørdager bruker noen av kundene å handle på samme tidspunkt. Uteblir noen av dem, lurar de andre på hva som er kommet i veien, forteller Solfrid til avisa. Spesielt er det mange eldre som handler i butikken. Fortsatt driver vi hver fredag med varekjøring til beboere ved Vartun bo- og servicesenter og andre eldre i bygda.*

Varteig Landhandel avsluttet et langt og trofast kapittel for Varteigs befolkning ved nyttår 1998. Da var det slutt. Kristian og Astrid bodde fremdeles i huset og ønsket nok at det skulle være virksomhet i de gamle butikklokalene. De ledige lokalene ble etterhvert utleid, så her har det vært kontorer, pizzabar og bilverksted. Nå er begge borte. Kristian døde i 2009 og Astrid døde før jul i 2024. Da ble huset lagt ut for salg. Onsdag 18. februar 2026 fikk Åslund ny eier. Det er nå Kai Ingar Øby som driver Øby Anlegg og Utemiljø som har kjøpt eiendommen.

Arild Bøe